

O METODOLOGIE DE DESCHIDERE A NOILOR SPECIALITĂȚI

(Experiența Proiectului Tempus „Profesionalizarea învățământului în asistența socială”)

Maria BULGARU

Catedra Asistență Socială

The author mentions that the modernization of the educational (didactic) process according to Bologna Process recommendations, that determined the necessity of making an essential reform of the university curricula at the contents and structure level, is encouraged at the Faculty of Sociology and Social Work by a new project TEMPUS (ETF – JP – 00471 – 2008) – **The Professionalization of the Education in Social Work**.

In the article there are analyzed the results of the sociological research, made within this project, which have permitted to be emphasized: the main social work domains developed in Republic of Moldova at the moment; difficulties that social work face during their activities; the quality of the university education and of the social work services; social work domains that need some changes in curricula; social work key specializations, asked by the labor market, and the necessary skills for exercising these specializations (*Social Work with Child and Family in risk situations; Social Work with Aged People; the Management of Social Services*) and qualitative one (semi structured interview), have been put at the research basis, by the university professors and the practices of social work services, of professional cards for those three specializations, all these reflecting the skills, knowledge and the abilities that social work have to possess. Taking account of the professional cards contents, the plans and curricula have been revised. The author considers that only in this way closed connections may be established between university educational system and social problems, which Republic of Moldova face, labor market requirements, and as a result the number of unemployed people with higher education diploma can be diminished.

Orientarea strategiei de dezvoltare a învățământului superior din Republica Moldova spre standardele europene, care și-au găsit o întruchipare explicită în obiectivele Procesului de la Bologna, a determinat necesitatea efectuării unei reforme esențiale a curriculei universitare la nivel de conținut și structură: trecerea la sistemul de 3 cicluri universitare (studii de licență, studii de master, studii de doctorat și postdoctorat); introducerea sistemului de credite transferabile; recunoașterea reciprocă a diplomelor de studii etc., toate acestea urmărind formarea unui spațiu european comun în învățământul superior, precum și sporirea șanselor de inserție profesională a tinerilor atât pe piața internă, cât și pe cea externă a forței de muncă. E știut, însă, că șansele de încadrare în câmpul muncii sunt în dependență directă de cunoștințele și capacitățile specialistului. Iată de ce, reforma preconizată în învățământul superior presupune ca întregul proces didactic să fie axat preponderent pe dobândirea de competențe funcționale, care constituie o integritate polifuncțională de cunoștințe, aptitudini și valori, formarea, deci, a capacităților de participare a tinerilor la soluționarea problemelor cu care se confruntă societatea, pe transmiterea cunoștințelor necesare pentru experiența de viață, pentru adaptarea rapidă la schimbările din societate etc.

Modernizarea programelor de studii în conformitate cu standardele europene este impulsionată la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială (FSAS) de un nou Proiect TEMPUS – „Profesionalizarea învățământului în asistența socială”, care întrunește 56 de instituții din 14 țări: Franța, Italia, Grecia, Marea Britanie, Spania, Bulgaria, România, Moldova, Rusia, Kazahstan etc. În Republica Moldova Proiectul este implementat de Universitatea de Stat (FSAS) în parteneriat cu Ministerul Educației, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Universitatea de Stat „Al.Russo” din Bălți, Academia de Studii Economice, Colegiul Industrial-Pedagogic din Cahul, Liceul Teoretic „Gaudeamus” din Chișinău, Centrul Republican de Resurse pentru Asistența Socială, Direcția Municipală pentru Protecția Drepturilor Copilului, Fundația „Neohumanist”, sindicatele studențești ale FSAS. Prin conlucrarea strânsă dintre instituțiile de învățământ și serviciile sociale, Proiectul urmărește să apropie cât mai mult procesul de instruire de realitățile social-economice din țară, creând în plan final 3 specializări noi în asistența socială în corespundere cu cerințele pieței muncii.

În acest scop, în lunile iunie-august 2009, în cadrul Proiectului TEMPUS „Profesionalizarea învățământului în asistența socială” (ETF-JP-00471-2008), **a fost realizată o cercetare sociologică amplă, prin aplicarea chestionarului și a ghidului de interviu, care a cuprins următoarele obiective:**

- evidențierea principalelor specializări/domenii ale asistenței sociale dezvoltate în prezent în Republica Moldova;

- depistarea dificultăților întâlnite de către asistenții sociali pe parcursul exercitării activității lor profesionale;
- analiza opiniilor specialiștilor cu privire la dezvoltarea sistemului de servicii de asistență socială și instruirea universitară și preuniversitară în domeniul asistenței sociale;
- stabilirea specializărilor/domeniilor asistenței sociale care necesită unele schimbări în programele de învățământ;
- identificarea noilor specializări/domenii ale asistenței sociale cerute de piața muncii și a competențelor necesare pentru exercitarea acestor specializări.

Obiectivele propuse au fost realizate prin utilizarea *metodelor cantitative* (ancheta sociologică în bază de chestionar) și *calitative* (interviul în baza ghidului de interviu). Au fost elaborate 2 tipuri de chestionare (unul – pentru funcționarii și specialiștii în domeniul asistenței sociale, iar altul – pentru profesorii din instituțiile de învățământ în domeniul asistenței sociale) și 2 tipuri de ghiduri de interviu (pentru funcționarii și pentru specialiștii în domeniul asistenței sociale).

Cercetarea cantitativă a cuprins un eșantion de 566 persoane (a se vedea *Tabelul 1*), dintre care: 488 specialiști din sistemul asistenței sociale (37 funcționari – 7,6%; 60 manageri/administratori – 12,3%; 391 angajați responsabili cu publicul: asistenți sociali, lucrători sociali, educatori specializați, animatori etc. – 80,1%) și 78 profesori din instituțiile de învățământ superior, colegii și licee (56 profesori din universități, 20 profesori din colegii și 2 profesori din licee).

Tabelul 1

Structura eșantionului cercetării cantitative

Categoriile ale respondenților		Specialiști		Profesori		În total	
		Nr. ¹	%	Nr. ²	%	Nr. ³	%
Sexul respondenților	Masculin	51	10,5	13	16,7	64	11,4
	Feminin	434	89,5	65	83,3	499	88,6
Vârsta	20-24 ani	96	20,1	5	6,4	101	18,2
	25-29 ani	93	19,5	21	26,9	114	20,5
	30-34 ani	66	13,8	8	10,3	74	13,3
	35-39 ani	54	11,3	10	12,8	64	11,5
	40-44 ani	46	9,6	8	10,3	54	9,7
	45-49 ani	56	11,7	8	10,3	64	11,5
	50-54 ani	36	7,5	8	10,3	44	7,9
	55-59 ani	22	4,6	6	7,7	28	5,0
Studiile respondentului	60+ani	8	1,7	4	5,1	12	2,2
	Superioare	323	67,3	78	100	401	71,9
	Superioare incomplete	41	8,5	-	-	41	7,3
	Medii speciale	95	19,8	-	-	95	17,0
	Medii	14	2,9	-	-	14	2,5
	Altele	7	1,5	-	-	7	1,3
	Asistență socială	157	33,3	14	18,9	171	31,4
	Pedagogie, inclusiv pedagogie specială	96	20,4	16	21,6	112	20,6
	Psihologie, inclusiv psihopedagogie	52	11,0	19	25,7	71	13,0
	Medicină	26	5,5	2	2,7	28	5,1
	Juridică	26	5,5	1	1,4	27	5,0
Economie, inclusiv contabilitate	24	5,1	2	2,7	26	4,8	

¹ Diferența până la 488 o reprezintă numărul celor care nu au indicat răspuns pe categorie.

² Diferența până la 78 o reprezintă numărul celor care nu au indicat răspuns pe categorie.

³ Diferența până la 566 o reprezintă numărul celor care nu au indicat răspuns pe categorie.

Specialitatea respondentului	Management, inclusiv administrare	24	5,1	2	2,7	26	4,8
	Tehnologie, merceologie, inginerie	16	3,4	-	-	16	2,9
	Filologie	10	2,1	2	2,7	12	2,2
	Sociologie	7	1,5	12	16,2	19	3,5
	Altele	31	6,6	4	5,5	35	6,9
Mediul de reședință	Rural	215	44,6	-	-	215	38,4
	Urban	267	55,4	78	100	345	61,6

Pentru o cunoaștere mai profundă a realității socioeconomice și a problemelor care există în pregătirea specialiștilor în domeniul asistenței sociale, cercetarea cantitativă a fost îmbinată cu **cercetarea calitativă**, în cadrul căreia au fost realizate 64 interviuri (a se vedea *Tabelul 2*): 13 interviuri cu funcționari ai Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Direcției Municipale pentru Protecția Drepturilor Copilului și ai Secției Asistență Socială și Protecție a Familiei din Bălți; 21 interviuri cu manageri/administratori de centre de servicii sociale, asociații obștești, asociații internaționale, fundații și 30 interviuri cu specialiști din diverse centre sociale, asociații obștești, misiuni religioase, primării.

Tabelul 2

Structura eșantionului cercetării calitative

	Nr. de persoane intervievate	Reprezentanți ai următoarelor instituții	Funcția acestora
1.	13 funcționari, dintre care 10 2 1 (IIA F)	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei Direcția Municipală pentru Protecția Drepturilor Copilului (Chișinău) Secția Asistență Socială și Protecție a Familiei din Bălți	Șefi de secție, consultanți Șef direcție, specialist principal Specialist principal
2.	21 manageri / administratori 12 7 1 1 (IIA M)	Centre de servicii sociale Asociații obștești Asociații internaționale Misiuni religioase	Manageri Directori Directori Directori
3.	30 specialiști 13 6 5 3 2 1 (IIA A)	Centre de servicii sociale Primării Asociații obștești Asociații internaționale Misiuni religioase Fundații	Asistenți sociali, Educativi specializați, Animatori etc.
	În total		64 persoane

Republica Moldova actualmente traversează o perioadă complicată de dezvoltare, marcată de transformări contradictorii de liberalizare a pieței, care sunt însoțite, alături de declinul economic, de apariția unor grave probleme sociale, de un grad ridicat de vulnerabilitate nu doar a persoanelor aparte, dar și a comunităților, grupurilor în întregime. **Problemele cele mai stringente cu care se confruntă populația țării noastre**, conform opiniei specialiștilor chestionați, sunt: sărăcia (66,7%), migrația populației (49,2%), șomajul (36,9%),

abuzul de alcool (32,5%), violența în familie (29,8%), abandonul copiilor (28,8%), sănătatea precară a populației (21,2%), abandonul bătrânilor (15,9%), lipsa serviciilor de asistență socială (11,8%).

Reieșind din aceste probleme, au fost stabilite *persoanele care au nevoie stringentă de servicii de asistență socială*. În viziunea participanților la studiu, acestea sunt bătrânii singuratici, neputincioși (62,5%), persoanele cu dizabilități (47,1%), familiile sărace (42,1%), copiii abandonați (38,4%), copiii orfani (32,8%), familiile cu mulți copii (27,4%), tinerii (15,2%), șomerii (14,5%), familiile monoparentale (12,2%). Crește, de asemenea, numărul familiilor dezorganizate, al persoanelor dependente de drog, al celor aflate în conflict cu legea etc. Or, pe fondul noilor transformări au apărut greutăți insurmontabile, pe care cea mai mare parte a populației nu le poate depăși de sine stătător. Această stare a lucrurilor impune necesitatea unor corecții prin mecanisme exterioare economiei, prin dezvoltarea unui sistem complex de servicii de asistență socială, menite să sprijine persoanele aflate în dificultate.

Desigur, pentru categoriile de populație vulnerabile în ultimii ani au fost dezvoltate mai multe tipuri de servicii sociale, despre care au mărturisit și înseși persoanele implicate în cercetare. Astfel, referindu-ne la **starea serviciilor de asistență socială**, 96,5% din respondenți au indicat că în localitatea pe care o reprezintă există asemenea servicii. Doar 3,5% din respondenți au indicat că în localitatea lor lipsesc serviciile de asistență socială. Analizând, însă, opiniile cu privire la gradul de acoperire a necesităților populației în servicii de asistență socială, stabilim că 57,1% din persoanele chestionate susțin că serviciile existente în comunități satisfac *parțial* necesitățile populației, 22,5% – *în măsură foarte mică*, 15,4% – *în mare măsură* și doar 0,9% din respondenți consideră că serviciile de asistență socială existente în comunitate acoperă *totalmente* necesitățile populației (a se vedea Tabelul 3).

Tabelul 3

Măsura în care serviciile de asistență socială existente în comunitate acoperă necesitățile populației

		Nr. de persoane	%
1.	Totalmente	5	0,9
2.	În mare măsură	83	15,4
3.	Parțial	307	57,1
4.	În mică măsură	121	22,5
5.	Nu cunosc	22	4,1
	În total	538 ⁴	100

Cele relatate mărturisesc că sistemul de servicii de asistență socială din Republica Moldova este încă destul de fragil, în special în zonele rurale, și necesită o atenție sporită din partea statului pentru ameliorarea situației persoanelor marginalizate din cauza diverșilor factori socioeconomi.

În calitate de **servicii de asistență socială, acordate cel mai frecvent în localitățile din republică**, au fost menționate de către respondenți următoarele: repartizarea ajutoarelor materiale (72,2%), servicii de îngrijire la domiciliu (68,0%), servicii pentru persoanele cu dizabilități (62,0%), cantine sociale (53,6%), consultanță și sprijin familiilor cu copii (51,2%), servicii de consiliere (47,7%), servicii de plasament familial (44,2%), servicii de îngrijire în azil (40,6%), servicii sociale pentru tineri (39,1%), servicii de petrecere a timpului liber (34,0%), servicii sociale pentru persoanele infectate cu HIV/SIDA (33,1%), servicii de integrare socioprofesională (30,5%), servicii sociale adresate persoanelor în conflict cu legea (30,3%). De fapt, **acestea sunt și domeniile asistenței sociale mai dezvoltate în Republica Moldova**, chiar dacă unele din serviciile enumerate nu țin de conținutul autentic al asistenței sociale (de exemplu, repartizarea ajutoarelor materiale). Tabloul prezentat demonstrează că asistența socială este percepută de respondenți preponderent din perspectiva dimensiunii economice, accentul fiind pus pe diferite tipuri de beneficii materiale și financiare. Această situație își are o anumită explicație în extinderea sărăciei, care afectează tot mai multe grupuri de populație, dar nu numai, după cum vom vedea puțin mai târziu. În realitate, conținutul asistenței sociale este mult mai vast și cuprinde, după cum relatează și o parte din respondenți, o întreagă varietate de servicii, chiar dacă acestea, în multe cazuri, sunt la o etapă inițială de dezvoltare și nu satisfac în deplină

⁴ Diferența până la 566 o reprezintă numărul celor care nu au răspuns la această întrebare.

măsură necesitățile populației. Or, asistența socială are două dimensiuni principale: dimensiunea economică și dimensiunea propriu-zis socială și psihosocială, care vizează furnizarea de servicii specializate celor în nevoie, precum sunt cele de socializare și resocializare, de integrare și reintegrare socială (în familie, pe plan profesional, cultural, normativ, terapii de consiliere cuplurilor dezorganizate, de sprijin familiilor dependente de drog, infectate HIV/SIDA, victime ale diverselor forme de abuz, persoanelor refugiate, resocializarea delincvenților etc.). Asistența socială nu poate fi privită, deci, doar ca o protecție economică. Ea nu poate fi redusă doar la un set de beneficii financiare alocate săracilor. Beneficiari ai asistenței sociale sunt toate persoanele vulnerabile, dar, după cum știm, nu toate persoanele vulnerabile sunt și sărace.

Limitarea eronată a domeniilor asistenței sociale la oferirea de suport material, bănesc (ajutoare în bani, produse alimentare, îmbrăcăminte etc.) conduce la desconsiderarea profesiei de asistent social, competențele asistenților sociali fiind reduse la rolul de birocrati, care verifică dosare și întocmesc anchete sociale. Astfel, se creează iluzia că orice funcționar, chiar orice lucrător venit din orice alt domeniu poate îndeplini funcția de asistent social fără a avea o pregătire specială. Despre aceasta ne vorbește într-o anumită măsură și structura eșantionului cantitativ (*Tabelul 1*), din care aflăm că doar 33,3% din specialiștii chestionați au studii în domeniul asistenței sociale, iar ceilalți sunt veniți din domeniul pedagogiei (20,4%), psihologiei și psihopedagogiei (11,0%), medicinei și jurisprudenței (respectiv, câte 5,5%), managementului (5,1%), sociologiei (1,5%). În același timp, o parte semnificativă (peste 10%) sunt fără studii în domeniul asistenței sociale sau al disciplinelor înrudite. Drept urmare, o parte din persoanele chestionate, care activează în calitate de specialiști în domeniul asistenței sociale, nu cunosc în măsura cuvenită atribuțiile profesiei și îndeplinesc activități ce nu țin nemijlocit de acest domeniu (de exemplu, evidența populației și a gospodăriilor, altele). Astfel, printre activitățile efectuate cel mai des de către asistenții sociali au fost nominalizate: acordarea de ajutor, sprijin social – 64,2%, identificarea persoanelor care au nevoie de asistență socială – 60,8%, identificarea problemelor din comunitate – 40,6%, dezvoltarea proiectelor de susținere a categoriilor socialmente vulnerabile – 36,0%, ajutor populației în perfectarea certificatelor, a altor documente – 34,2%, repartizarea ajutoarelor materiale – 30,8%, ajutorarea în gospodărie a bătrânilor, a persoanelor cu dizabilități – 18,5%, evidența populației și a gospodăriilor – 9,0% etc. (respondenții au avut posibilitatea să marcheze câteva variante de răspuns). Observăm că și în acest caz accentul este pus preponderent pe acordarea ajutorului material.

Analizând durata activității în domeniul asistenței sociale, cercetarea efectuată demonstrează că cea mai mare parte din specialiștii chestionați (63,5%) au un stagiu de până la 1-2 ani în domeniul asistenței sociale și că doar 26,5% din ei dețin un stagiu mai mare de 4 ani. Această situație își are explicația, probabil, și în faptul că în cadrul primăriilor unitatea de asistent social a fost instituită abia în anul 2007 (prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.24 din 10.01.2007). Este firesc că starea existentă cu privire la studiile și stagiul specialiștilor va influența calitatea serviciilor de asistență socială oferite de ei. Astfel, doar 9,7% din respondenți au apreciat calitatea serviciilor de asistență socială din comunități ca fiind înaltă, pe când 67,5% din ei consideră că aceste servicii sunt de o calitate medie, iar 16% le consideră de calitate joasă.

În contextul celor expuse, menționăm că, deși la etapa actuală există deja un număr semnificativ de tineri specialiști cu studii superioare în domeniul asistenței sociale, absorbția lor în sistemul public la toate nivelurile este încă destul de modestă. Continuă să persiste o situație bizară, când, pe de o parte, nevoia de asistenți sociali în Republica Moldova este departe de a fi acoperită, iar, pe de alta – chiar și numărul, relativ mic, de asistenți sociali cu studii superioare în domeniu nu este utilizat în măsură suficientă, fie din lipsa posturilor în instituții, fie că funcția de asistent social este exercitată de alte persoane. Desigur, nu în ultimul rând și din cauza remunerării insuficiente, o parte din absolvenții facultăților de asistență socială nu se angajează la serviciu în conformitate cu profesia obținută sau abandonează această activitate. Chiar dacă printre motivele ce i-au stimulat să îmbrățișeze această profesie respondenții au numit: dorința de a ajuta persoanele în dificultate (36,6%), le place să lucreze cu oamenii (33,1%), este un domeniu necesar pentru țară (13,5%), un domeniu de perspectivă (10%) (doar 4,8% din ei au indicat ca motiv că nu au avut o altă alegere), totuși condițiile de muncă existente în primării (lipsa cabinetului de lucru, a tehnicii necesare etc.), salariile mici și volumul mare de lucru îi nemulțumește cel mai mult pe majoritatea asistenților sociali.

Concomitent cu realizările obținute, asistența socială în Republica Moldova se confruntă în prezent cu multiple probleme, dificultăți în ceea ce privește dezvoltarea cadrului juridic, a sistemului de servicii, formarea resurselor umane. După cum au indicat participanții la studiu, cadrul legislativ și normativ în domeniul asistenței sociale este dispersat, ceea ce impune necesitatea unificării tuturor documentelor din

acest domeniu într-un pachet legislativ privind protecția socială, elaborarea mecanismelor de implementare a cadrului normativ-legislativ existent; nu există un sistem bine structurat de servicii sociale care să acopere nevoile populației; nu se cunosc și nici nu se studiază necesitățile populației; nu există documente și instrumente de lucru tip/generale care ar putea fi preluate, adaptate și utilizate de prestatorii de servicii; instituțiile de stat se orientează preponderent spre dezvoltarea serviciilor rezidențiale, iar serviciile sociale comunitare sunt prestate preponderent de sectorul neguvernamental; serviciile sociale sunt dezvoltate cu precădere în mediul urban; pentru unele servicii sociale încă nu au fost elaborate standardele de calitate; nu există nici o agenție care ar evalua și acredita/licenția serviciile sociale existente; numărul asistenților sociali în statele de funcție ale direcțiilor/secțiilor de asistență socială și protecție a familiei este redus, iar bugetele acestor direcții/secții sunt mici și nu permit dezvoltarea serviciilor sociale la nivel local; nu există un parteneriat și o conlucrare eficientă a sectorului guvernamental cu cel neguvernamental; o parte din asistenții sociali care au fost angajați în primării nu au pregătirea în domeniul asistenței sociale sau al disciplinelor înrudite, nu cunosc baza legislativă, strategiile naționale; sunt insuficient pregătite și cadrele din instituțiile de stat care se ocupă de elaborarea politicilor, strategiilor naționale în domeniul social; nu există baze de date despre serviciile existente la nivel de republică etc. Toate acestea se întâmplă, în opinia intervievaților, din cauza că „*asistența socială este percepută de unii actori sociali drept o activitate inutilă și nu este tratată serios*” (IIA F 16, IIA A 32, IIA M 37 ș.a.). În contextul dat, este oportun să subliniem că asistența socială a devenit astăzi o necesitate recunoscută de majoritatea guvernelor lumii, căci, venind în sprijinul oamenilor, ea contribuie la menținerea ordinii, stabilității sociale.

Din datele studiului stabilim că cu aceleași dificultăți se confruntă și managerii organizațiilor neguvernamentale. Sistematizate, dificultățile enumerate de participanții la studiu apar ca **dificultăți** ce țin de:

- ✓ *baza normativ-legislativă imperfectă* (lipsa unor politici bine determinate în domeniu; lipsa mecanismelor de aplicare a legislației; conlucrarea dificilă dintre ministerul de resort, secțiile de asistență socială și protecție a familiei și organizațiile neguvernamentale);
- ✓ *capacitățile financiare reduse ale prestatorilor de servicii* (lipsa resurselor financiare alocate din bugetul de stat sau de administrațiile publice locale; dependența de resursele financiare ale donatorilor străini);
- ✓ *cooperarea între specialiștii în domeniul asistenței sociale* (comunicarea insuficientă și lipsa cooperării dintre mediul academic, ministerele de resort, prestatorii de servicii sociale de stat și private, practicieni);
- ✓ *resursele umane* (lipsa la unii asistenți sociali a studiilor în domeniu, necunoașterea de către aceștia a responsabilităților înscrise în fișa de post, fluctuația mare de cadre, slaba experiență practică la tinerii specialiști, lipsa de experiență în managementul serviciilor sociale).

Actualmente, devine tot mai important să se conștientizeze că eficiența activităților de asistență socială depinde atât de dezvoltarea sistemelor de protecție socială, cât și de *nivelul de pregătire a resurselor umane* pentru acest domeniu. Or, dat fiind faptul că activitățile desfășurate de asistenții sociali sunt extrem de variate și complicate, este necesar ca ei să posede o pregătire specială, să dispună de un vast orizont științific și abilități practice de aplicare a metodologiei asistențiale. Formarea asistenților sociali presupune o pregătire teoretică și practică de durată, competențele profesionale dobândindu-se în urma unui proces instructiv-educational realizat într-un sistem organizat. Titlul profesional îl pot deține doar persoanele care au parcurs toate etapele instruirii și întreg curriculumul care presupune anumite standarde și care poate fi realizat doar în instituțiile de învățământ acreditate, abilitate cu dreptul de a pregăti cadre în acest domeniu.

În acest context, după cum au mărturisit participanții la studiu, este destul de importantă funcționarea facultăților ce pregătesc specialiști în domeniul asistenței sociale: Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității de Stat din Moldova, Facultatea de Psihologie și Asistență Socială a Universității de Stat „Al.Russo” din Bălți, Facultatea de Psihologie și Asistență Socială a Universității Libere Internaționale. Referindu-se la calitatea studiilor din aceste instituții, respondenții au menționat că acestea sunt „*în corespundere cu legislația în vigoare și reformele care au loc în sistemul de asistență socială*” (IIA F 1, IIA F 16, IIA A 24 ș.a.), „*la nivelul cerințelor timpului, cu bază științifică și metodologică*” (IIA F 3, IIA F 8, IIA F 9, IIA A 11 ș.a.). Marea majoritate au specificat că „*disciplinele incluse în planul de studii sunt orientate spre o cunoaștere generală a aspectelor asistenței sociale, cu anumite specificări pe grupurile principale de beneficiari*” (IIA F 4, IIA A 43 ș.a.) și „*în corespundere cu necesitățile societății*” (IIA F 1, IIA M 4, IIA A34 ș.a.).

Pregătirea asistenților sociali urmărește îmbinarea teoriei cu practica, un accent important fiind pus pe legislația Republicii Moldova în acest domeniu, pe analiza unor situații concrete din realitatea societății moldovenești. Cursurile sunt predate de profesori bine pregătiți, fapt ce ulterior permite „integrarea reușită a tinerilor în câmpul muncii” (IIA F 4, IIA M 11, IIA A 14 ș.a.). Totuși, ar fi necesară mai multă practică, „o implicare practică mai activă a studenților, pentru că uneori aceștia nu dispun de competențe practice la nivelul cerut de piața muncii” (IIA F 5, IIA F 6, IIA M 10 ș.a.). De asemenea, trebuie analizate și „explicate modalitățile de interacțiune dintre sectorul de asistență socială și alte sectoare adiacente, precum este sectorul medical” (serviciile medico-sociale) și altele (IIA F 6, IIA A 29, IIA A 46 ș.a.), care adesea nu sunt înțelese ca domenii deosebite. Toate acestea, precum și alte lacune, impun, în opinia specialiștilor intervievați, **necesitatea perfectării programelor de studii**, în special la cursurile: Asistența socială a copiilor abandonați, orfani; Asistența socială a familiei în situație de risc; Asistența socială a persoanelor cu dizabilități; Asistența socială a persoanelor în conflict cu legea; Asistența socială a șomerilor; Asistența socială a persoanelor în etate; Asistența socială a persoanelor infectate cu HIV/SIDA (a se vedea *Tablelul 5*).

Tablelul 5

Programele de formare a asistenților sociali care necesită a fi perfectate, %

Nr. crt.	Program	Specialiști în domeniul asistenței sociale	Profesori	În total
1.	Asistența socială a copiilor abandonați, orfani	59,5	71	61,2
2.	Asistența socială a familiei în situație de risc	58,5	68,1	60,0
3.	Asistența socială a persoanelor cu dizabilități	60,3	55,1	59,5
4.	Asistența socială a persoanelor în conflict cu legea	47	46,4	46,9
5.	Asistența socială a șomerilor	46	46,4	46,0
6.	Asistența socială a persoanelor în etate	43,5	53,6	45,0
7.	Asistența socială a persoanelor infectate cu HIV/SIDA	44	47,8	44,5
8.	Altele	5,3	1,4	4,7

Participanții la studiu au enumerat un șir de componente ale programelor evidențiate, care se cer a fi revăzute sau cu care acestea trebuie să fie completate. Printre momentele-cheie în perfectarea programelor se înscriu următoarele:

1. Asistența socială a copiilor abandonați, orfani – mai multe ore practice, procedura de determinare a abandonului, metode și tehnici de lucru cu copiii abandonați, inclusiv în urma migrației părinților la muncă peste hotare;
2. Asistența socială a familiilor în situație de risc – mai multe ore practice, metode noi de consiliere economică și psihologică, abordarea interdisciplinară a familiei în situație de risc;
3. Asistența socială a persoanelor cu dizabilități – mai multe ore practice, metode de consiliere psihologică, modele de promovare a educației incluzive, modalități de lucru în echipa pluridisciplinară;
4. Asistența socială a persoanelor în conflict cu legea – mai multe ore practice, tipologii ale beneficiarilor, metode specifice de lucru cu aceștia, cunoștințe ale legislației în domeniu;
5. Asistența socială a șomerilor – un spațiu mai amplu pentru tipologia problemelor șomerilor, cauzele șomajului, strategiile de inserție a șomerilor;
6. Asistența socială a persoanelor în etate – mai multe ore practice, cunoștințe despre reforma sistemului de pensionare, teme destinate problemelor psihosociale, metodelor asistențiale de lucru cu această categorie de populație;
7. Asistența socială a persoanelor infectate cu HIV/SIDA – adaptarea curriculei la realitatea din Republica Moldova, evidențiind specificul metodelor de lucru cu această categorie de beneficiari.

Analizând opiniile specialiștilor cu privire la curricula universitară de pregătire a asistenților sociali, observăm că majoritatea din ei au menționat în primul rând *necesitatea majorării numărului de ore practice*

la această specialitate. Or, nu poate fi pus semnul egalității (după cum se procedează până în prezent) între practica de asistență socială și cea pedagogică: doar câte 13% din numărul total de ore prevăzute pentru procesul de instruire. Experiența țărilor europene ne pune în fața altor realități: pentru stagiile de practică la asistența socială sunt oferite 30-40% din numărul total de ore. Desigur, soluționarea problemei date nu înseamnă majorarea duratei studiilor. Există alte modalități, precum comasarea cursurilor mici în module și evitarea repetării temelor, dar mai ales este oportună stimularea implicării studenților în activități de voluntariat prin cuantificarea acestor activități cu un anumit număr de credite.

Perfecționarea curriculei universitare trebuie să fie un proces continuu de înnoire a conținuturilor cursurilor și tehnologiilor de predare în conformitate cu schimbările sociale ce se produc pe plan național și internațional, cu noile strategii, politici de pregătire a asistenților sociali, prin cooperarea permanentă cu practicienii, aceștia fiind încadrați nu doar în desfășurarea stagiilor de practică, dar și în elaborarea planurilor de studii, predarea unor cursuri și alte forme de instruire.

Nominalizând cele mai stringente probleme sociale cu care se confruntă țara noastră la etapa actuală și principalele grupuri de populație care necesită suportul asistenților sociali, participanții la studiu și-au expus **opiniile cu privire la noile specializări-cheie în domeniul asistenței sociale, cerute de piața muncii și care trebuie dezvoltate în instituțiile de învățământ**. Menționăm că aceste specializări au fost situate de către respondenți diferit pe scara ierarhică a importanței și urgenței înființării.

Astfel, în viziunea funcționarilor (37 chestionați și 13 intervievați), specializările-cheie ce trebuie dezvoltate în domeniul asistenței sociale sunt (în ordinea priorităților):

1. Asistența socială a familiei în situație de risc.
2. Asistența socială a copiilor orfani, abandonati, inclusiv rămași fără îngrijire părintească în urma migrației.
3. Managementul serviciilor de asistență socială.
4. Asistența socială a persoanelor în etate.
5. Asistența socială a persoanelor în conflict cu legea.

Managerii centrelor de servicii (60 chestionați și 21 intervievați) au evidențiat în calitate de specializări-cheie (în ordinea priorităților):

1. Managementul serviciilor sociale.
2. Asistența socială a familiei în situație de risc.
3. Asistența socială a copiilor orfani, abandonati, inclusiv rămași fără îngrijire părintească în urma migrației.
4. Asistența socială a persoanelor în etate.
5. Asistența socială a persoanelor cu dizabilități.

Specialiștii în domeniul asistenței sociale (391 chestionați și 30 intervievați), care prestează servicii sociale, susțin că noile specializări-cheie cerute de piața muncii sunt (în ordinea priorităților):

1. Asistența socială a copiilor orfani, abandonati, inclusiv rămași fără îngrijire părintească în urma migrației.
2. Asistența socială a familiei în situație de risc.
3. Managementul serviciilor sociale.
4. Asistența socială a persoanelor cu dizabilități.
5. Asistența socială a persoanelor în etate.

Profesorii din instituțiile de învățământ superior și cele medii de specialitate (78 profesori) consideră că specializările-cheie cerute actualmente de piața muncii în domeniul asistenței sociale sunt (în ordinea priorităților):

1. Asistența socială a familiei în situație de risc.
2. Asistența socială a copiilor orfani, abandonati, inclusiv rămași fără îngrijire părintească în urma migrației.
3. Asistența socială a persoanelor în etate.
4. Managementul serviciilor sociale.
5. Asistența socială a persoanelor cu dizabilități.

Observăm, deci, că chiar dacă opiniile respondenților diferă parțial, există totuși un set de **specializări-cheie stringente comune în domeniul asistenței sociale**, considerate de către ei a fi în conformitate cu cerințele pieței muncii și necesar de dezvoltat în instituțiile de învățământ. Acestea sunt:

1. **Asistența socială a familiei în situație de risc.**
2. **Asistența socială a copiilor orfani, abandonați, inclusiv rămași fără îngrijire părintească în urma migrației.**
3. **Managementul serviciilor de asistență socială.**
4. **Asistența socială a persoanelor în etate.**

Cauzele ce determină dezvoltarea specializărilor-cheie nominalizate țin de faptul că actualmente în instituțiile de învățământ din Republica Moldova se pregătesc asistenți sociali generaliști, respectiv lipsesc specialiști cu pregătire în domeniile evidențiate. De asemenea, specializările-cheie nominalizate sunt axate pe problemele prioritare din societatea moldovenească, pe cele mai numeroase și vulnerabile grupuri sociale. Astfel, după cum au menționat persoanele intervievate în studiu, *asistența socială a familiei în situație de risc* constituie o direcție primordială a societății, dictată de majorarea și diversificarea problemelor cu care se confruntă familia și de lucrul insuficient cu aceasta; *asistența socială a copiilor orfani, abandonați, inclusiv rămași fără îngrijire părintească în urma migrației* este dictată de creșterea numărului de copii abandonați în urma migrației părinților la muncă peste hotare, de strategia dezinstituționalizării și de necesitatea dezvoltării serviciilor pentru prevenirea abandonului; *managementul serviciilor de asistență socială* este un domeniu important, determinat de necesitatea perfecționării procesului de coordonare a instituțiilor, de îmbunătățirea calității serviciilor sociale prestate; necesitatea *asistenței sociale a persoanelor în etate* crește odată cu evoluția procesului de îmbătrânire a populației și cu creșterea numărului de persoane în etate singuratică.

Pintre alte specializări ce au fost nominalizate de respondenți într-un grad mai mic, dar care nu pot fi scoase din vizorul asistenților sociali, precum și al instituțiilor de învățământ de profil, se înscriu:

1. Asistența socială a persoanelor în conflict cu legea.
2. Asistența socială a tineretului.
3. Asistența socială a persoanelor dependente de drog și alcool.
4. Asistența socială a victimelor violenței.
5. Asistența socială a persoanelor traficate.
6. Asistența socială a persoanelor infectate cu HIV/SIDA și altele.

Desigur, este imposibil ca pentru fiecare grup de persoane aflat în dificultate să se înființeze specialități sau specializări aparte. Cu atât mai mult că toate grupurile de populație vizate pot fi componente ale categoriilor vulnerabile, pe care sunt axate cele patru specializări-cheie stringente, nominalizate (*Asistența socială a familiei în situație de risc, Asistența socială a copiilor orfani, abandonați, inclusiv rămași fără îngrijire părintească în urma migrației, Asistența socială a persoanelor în etate, Managementul serviciilor de asistență socială*), în cadrul cărora și pot fi dezvoltate unele module orientate spre ele.

În continuare, specialiștii și-au expus opiniile cu privire la **competențele ce trebuie dezvoltate pentru fiecare din specializările-cheie**, dar care, după cum observăm, în mare parte sunt comune pentru cele patru specializări. Diferența constă doar în locul atribuit în ordinea priorităților. Astfel, pentru specializarea *Asistența socială a familiei în situație de risc*, în viziunea respondenților, competențele ce trebuie dezvoltate la tinerii specialiști includ (în ordinea priorităților):

1. Consilierea economică și socială a familiei (53,1%).
2. Ajutorul și asistența persoanelor în dificultate (50,9%).
3. Prevenirea și medierea (27,6%).
4. Informarea, orientarea privind elaborarea acordurilor de parteneriat dintre prestatorii de servicii și viitorii beneficiari (22,0%).
5. Acompanierea/supervizarea persoanelor în serviciul oferit (18,8%).
6. Diagnosticul social al unui cartier, evaluarea colectivă a nevoilor unui teritoriu (18,8%).
7. Pilotarea unui proiect de intervenție socială (17,7%).
8. Lucrul social cu grupuri multiculturale (9,1%).
9. Managementul strategic al unei structuri sociale (5,4%).

Pentru specializarea *Asistența socială a copiilor orfani, abandonați, inclusiv rămași fără îngrijire părintească în urma migrației* participanții la studiu susțin că trebuie dezvoltate următoarele competențe (în ordinea priorităților):

1. Prevenirea și medierea (52,3%).
2. Ajutorul și asistența persoanelor în dificultate (49,2%).
3. Informarea, orientarea privind elaborarea acordurilor de parteneriat dintre prestatorii de servicii și viitorii beneficiari (22,4%).
4. Consilierea economică și socială a familiei (21,2%).
5. Acompanierea/supervizarea persoanelor în serviciul oferit (20,1%).
6. Managementul strategic al unei structuri sociale (18,2%).
7. Diagnosticul social al unui cartier, evaluarea colectivă a nevoilor unui teritoriu (18,1%).
8. Lucrul social cu grupuri multiculturale (10,1%).
9. Pilotarea unui proiect de intervenție socială (9,9%).

În pregătirea specialiștilor la *Managementul serviciilor sociale* competențele ce trebuie dezvoltate includ (în ordinea priorităților):

1. Managementul strategic al unei structuri sociale (65,7%).
2. Pilotarea unui proiect de intervenție socială (44,8%).
3. Informarea, orientarea privind elaborarea acordurilor de parteneriat dintre prestatorii de servicii și viitorii beneficiari (31,3%).
4. Diagnosticul social al unui cartier, evaluarea colectivă a nevoilor unui teritoriu (29,5%).
5. Acompanierea/supervizarea persoanelor în serviciul oferit (26,5%).
6. Consilierea economică și socială a familiei (19,0%).
7. Ajutorul și asistența persoanelor în dificultate (17,2%).
8. Standarde de calitate și evaluarea calității serviciilor sociale (15,7%).
9. Lucrul social cu grupuri multiculturale (5,6%).

Instruirea specialiștilor în domeniul *Asistenței sociale a persoanelor în etate* va trebui să se axeze pe formarea următoarelor competențe (în ordinea priorităților):

1. Ajutorul și asistența persoanelor în etate în dificultate (90,0%).
2. Acompanierea/supervizarea persoanelor în etate în serviciul oferit (39,7%).
3. Informarea, orientarea privind elaborarea acordurilor de parteneriat dintre prestatorii de servicii și viitorii beneficiari (34,0%).
4. Pilotarea unui proiect de intervenție socială (25,4%).
5. Diagnosticul social al unui cartier, evaluarea colectivă a nevoilor unui teritoriu (22,0%).
6. Consilierea economică și socială a persoanei/familiei (16,7%).

Cele relatate denotă că persoanele participante la studiu nu au reușit să evidențieze explicit competențele specifice pentru fiecare specializare, accentul fiind pus pe aspectele generale. Și în acest caz explicația își are, probabil, originea în gradul de pregătire a specialiștilor intervievați, o bună parte dintre care, după cum am constatat, nu dețin studii în domeniul asistenței sociale. Indiscutabil, la elaborarea programelor de studii pentru specializările-cheie, stabilite în cadrul cercetării, se va ține cont de competențele evidențiate de respondenți, dar ele vor fi completate și cu un șir de alte competențe – atât generale, cât și particulare/specifice, necesare asistenților sociali care vor activa în domeniile respective.

Dat fiind faptul că specializările *Asistența socială a familiei în situație de risc* și *Asistența socială a copiilor orfani, abandonați, inclusiv rămași fără îngrijire părintească în urma migrației* sunt foarte apropiate după conținut, ele au fost comasate în una singură, primind o denumire mai largă: *Asistența socială a familiei și copilului în situație de risc*. În continuare, ținând cont de obiectivele Proiectului „Profesionalizarea învățământului în asistența socială”, specializările-cheie, identificate în cadrul cercetării efectuate, au fost distribuite pe cicluri de instruire, după cum urmează:

la nivel de licență:

- ✓ Asistența socială a familiei și copilului în situație de risc;
- ✓ Asistența socială a persoanelor în etate;

la nivel de masterat:

- ✓ Managementul serviciilor de asistență socială.

În conformitate cu aceste specializări/opțiuni, grupul de experți-analiști de profesii (20 profesori și specialiști-practicieni în domeniu) au elaborat 3 fișe de profesii cu descrierea amănunțită a activităților, pe care trebuie să le îndeplinească asistenții sociali din cele 3 domenii, a cunoștințelor, competențelor, pe care ei trebuie să le posedă. Fișele de profesii elaborate au fost ulterior consultate cu încă 36 specialiști în sistemul asistenței sociale din diferite regiuni ale țării (inclusiv din zonele rurale), ceea ce a permis să fie reținute competențele cele mai necesare asistentului social pentru a oferi servicii de calitate. Ministerul Educației și Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei au validat fișele de profesii, ceea ce a permis să se înceapă lucrul asupra renovării planurilor de studii, acestea fiind completate cu discipline prin care pot fi formate competențele stabilite în fișele de profesii. Planurile de studii au fost aprobate de Ministerul Educației. Astfel, în anul de studii 2010 la USM au fost inițiate, în cadrul Facultății de Sociologie și Asistență Socială, două opțiuni noi la nivel de licență (*Asistența socială a familiei și copilului în situație de risc, Asistența socială a persoanelor în etate*) și o specializare nouă la nivel de masterat (*Managementul serviciilor de asistență socială*). Doar pe o asemenea cale se poate stabili o legătură strânsă dintre învățământul universitar și problemele sociale cu care se confruntă Republica Moldova, cerințele pieței muncii, iar, drept urmare, se poate obține diminuarea numărului de șomeri cu diplome de studii superioare.

În concluzie menționăm că depășirea problemelor sociale cu care se confruntă actualmente Republica Moldova este de neconceput fără restructurarea sistemului de protecție socială, o componentă importantă a căreia ține de sporirea atenției față de formarea resurselor umane. Oferirea serviciilor de asistență socială trebuie să devină apanajul specialiștilor calificați, formați în corespundere cu o concepție integră a curriculei universitare, axată pe necesitățile țării, pe cerințele pieței muncii, care își vor reactualiza sistematic cunoștințele prin diferite forme de învățământ continuu. În scopul menținerii unui nivel înalt profesional, este nevoie ca personalul implicat în domeniul asistenței sociale să fie sistematic atestat de o Comisie Națională, formată din cadre didactice competente care activează în instituții de învățământ superior acreditate, practicieni calificați și specialiști din cadrul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei.

Bibliografie:

Acte normative:

1. Legea asistenței sociale, nr.547-XV din 25.12.2003.
2. Legea cu privire la ajutorul social, nr.133 din 13.06.2008.
3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.24 din 10.01.2007 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de angajare a asistenților sociali.

Lucrări:

1. Asistența socială în contextul transformărilor din Republica Moldova. - Chișinău, 2008.
2. Bulgaru M., Bulgaru O. Aspecte ale impactului Procesului de la Bologna asupra învățământului superior din Republica Moldova (cazul USM) // Studia Universitatis, seria „Științe Sociale”, 2008, nr.4 (14). - Chișinău: CEP USM, 2008.
3. Bulgaru M. Asistența socială: fundamente teoretice și practice. - Chișinău, 2009.
4. Bulgaru M. Învățământul în asistența socială în Republica Moldova: realizări și probleme // Studia Universitatis, seria „Științe Sociale”, 2009, nr.3 (23). - Chișinău: CEP USM, 2009.
5. Bulgaru M. Pregătirea asistenților sociali la Universitatea de Stat din Republica Moldova: în pas cu politicile educaționale europene // Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (serie nouă). Sociologie și Asistență Socială, tom III. - Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2010.
6. Bulgaru O., Pistrinciuc V. Crearea rețelei naționale de asistenți sociali la nivel de comunitate în Republica Moldova // Studia Universitatis, seria „Științe Sociale”, 2009, nr.3 (23). - Chișinău: CEP USM, 2009.
7. Buzducea D. Aspecte contemporane în asistența socială. - Iași: Polirom, 2005.
8. Chelcea S. Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative. - București, 2004.
9. Roth M., Rebeleanu A. Asistența socială. Cadru conceptual și aplicații practice. - Cluj-Napoca, 2007.
10. Singleton R., Bruce C. Approaches to Social Research. - Oxford, 1999.
11. www.bologna.ro/a/upfolders/bologna99.pdf

Prezentat la 21.09.2010